

## JOGI SZAKNYELV – JOGI KÖZNYELV

A jogi szabályozás nyelvi kifejezésmódja a mindenkori társadalmi viszonyok függvénye. Elsősorban azért, mert maga a nyelv is társadalmi képződmény, és viszonylagos állandósága ellenére elkerülhetetlenül magán viseli a gazdasági, társadalmi átalakulások nyomait. Ezen túlmenően azonban a jogi szabályozás lényegéből következik, hogy parancsainak vagy tilalmainak címzettekhez kell szólítani, azokhoz, akiktől előírásainak betartását elvárja.

Az állami fejlődés kezdeti fokán, amikor a munkamegosztás még alacsony volt, amikor az állam viszonylag szűk területen aránylag kevés számú lakosságot vont joghatósága alá, a jogi szabályozás nyelve alig különbözött az egész népesség köznyelvétől. Gondoljunk a korai rabszolgatartó államok törvényeinek, elsősorban Hammurabi törvénykönyvének, a mózesi Tízparancsolatnak vagy a római Tizenkét-táblás törvénynek a megfogalmazására.

(Hadd jegyezzük meg zárójelben, hogy a törvényszövegek tömörségét a hírközlés akkori műszaki színvonala is befolyásolta. Mezopotámiában a törvényeket általában agyagtáblára rótták ugyan, de Hammurabi törvényeit is elsősorban az 1902-ben felfedezett s a párizsi Louvre-ban levő diorit-köoszlop őrizte meg. A Biblia szerint a Tízparancsolat is kőtáblákra volt vésvé, s a Tizenkét-táblás törvény is az érc-tábláktól kapta nevét. A tömör, rövidet, velőst jelentő s a magyar nyelvben is meghonosodott *lapidáris* jelző a kő latin elnevezéséből, a *lapis* szóból fejlődött ki. Szó szerinti jelentése: kőbe vésett, kőbe véshető.)

A társadalmi viszonyok bonyolultabbá válása szövevényesebbé tette a jogi nyelvezetet is. Ez a folyamat már a rabszolgatartó államokban megindult. S ha előbb a mózesi törvényekre hivatkoztunk, jegyezzük meg itt is, hogy Mózes ötödik könyve, a Deuteronomium már nyelvezetében, fogalmazásában is lényegesen eltér a kezdeti egyszerűségtől. Még szembezőkőbb a különbség, ha a római birodalom fejlett jogrendszerének nyelvezetét vetjük össze a Tizenkét-táblás törvényével.

A jogi nyelvezet a társadalmi fejlődés folyamán mindjobban elkülönül a köznyelvtől. Az egyre sokasodó és tekervényesebbé váló jogi szabályozás kialakította azt a jogi szaknyelvet, amely hovatovább csupán a szakmabeliek, a joggal hivatászerűen foglalkozók számára vált érthetővé. Ezek azután kiváltságos helyzetük fenntartása s megerősítése végett is mind erőteljesebbé tették a jogi nyelv szakmai jellegét. Ez a törekvésük a jogi felépítmény osztályjellegénél fogva megfelelt a kizsákmányoló osztályok érdekeinek. A kizsákmányoláson alapuló társadalmi alakulatok jogrendszere nyelvi kifejezésmódjában is azt célozta, hogy az elnyomottak annak útvesszőiből minél nehezebben találjanak kiutat.

A vázolt tényezők határozták meg általában a jogi nyelv fejlődését mind a mai napig. A kapitalista társadalom viszonyai addig elképzelhetetlen mértékben bonyolították a jogi szabályozást, s ezzel a jogi nyelvet a nemjogászok számára még áthatolhatatlanabbá tették.

Ez a folyamat a magyar jogi nyelv kialakulásában is világosan felismerhető. E vonatkozásban azonban még két tényezőre rá kell mutatnunk.

Az egyik az, hogy a múlt század elejéig Magyarországon a jogalkotás nyelve a latin volt, amely a középkoron át meglehetősen eltávolodott ősi tömörségétől, és holt nyelvi mivoltában törvényhozási nyelvként igen cikornyássá vált. A várme-gyek csak az 1805. évi IV. törvénycikk után kezdik ügyeik intézésében lassan-las-san használni a magyar nyelvet. A törvényalkotásban pedig csak több évtizedes küzdelem után az 1844. évi IV. törvénycikk rendelte el a magyar nyelv haszná-latát.

A magyar jogi nyelvet befolyásoló másik tényező az osztrák és a német jog-rendszer volt, amely erős hatást gyakorolt a magyarországi kapitalista fejlődés jogalkotására s annak nyelvzetére is.

Ezeknek a hatásoknak tulajdoníthatók a magyar jogi nyelvben mutatkozó idegen, főleg latinos és németes vonások. Ezek nemcsak az erőltetetten fordított szakkifejezésekben, hanem a nyakatekert fogalmazásban, magyartalan mondatszer-kezetekben is megnyilvánulnak.

\*

A szocialista társadalmi viszonyok merőben új helyzetet teremtettek a jogi nyelv tekintetében is.

Ez a nyelv ma már nem kiváltságos osztályok vagy azok szolgálatában álló társadalmi rétegek többé-kevésbé zárt nyelve. Társadalmi rendünk lényege, a szocialista demokrácia állandó erősödése a jogi szaknyelv köznyelvvé válását kö-veteli meg.

Az írás egyetlen ékessége a világosság — mondotta Kosztolányi. Ez fokozot-tabban érvényes a jogi nyelvre. Alapvető követelmény, hogy a legszélesebb nép-rétegeket érintő jogi szabályozás olyan nyelven történjék, amelyet ezek a rétegek megértenek. A jogi nyelvnek tisztán, világosan, közérthetően kell közvetítenie a jogszabályokban kifejeződő népakaratot.

A jogi nyelv közérthetősége nem egyszerű jogtechnikai kérdés, hanem a jogi szabályozás lényegét érintő jegy. Politikai kérdés is, és a szocialista jogtudat ki-alakításának elsőrendű tényezője.

Az új, szocialista társadalmi viszonyokat tükröző jogi nyelv kialakítása nem könnyű feladat, s mint a mi tapasztalatunk is bizonyítja, nem megy egyik napról a másikra.

A szocialista társadalom a régi jogi nyelvet örökölte, s ezt kellett saját vi-szonyainak, szükségleteinek megfelelően átalakítania.

Az átalakulás Románia Szocialista Köztársaságban is a jogi szabályozás egy-szerűsítésének irányában indult meg. Jogalkotásunk valóban sokat fejlődött nyel-vezetében is. Az 1971 őszen létrejött Törvényelőkészítő Tanácsnak azonban jog-szabályaink nyelvi tökéletesítése tekintetében is akad még elvégezni valója.

Tennivalónk bőven van a hazai magyar jogi nyelv kiművelése terén is. Leg-fontosabb teendőink főként három irányban rajzolódnak ki.

Legelső feladatunk a román nyelven megjelenő jogszabályok helyes magyar nyelvű tolmácsolása. A második, nem kevésbé fontos terület a jogi ismeretterjesz-tés, a harmadik a beszélt jogi nyelv ápolása.

Ejtsünk szót röviden mindhárom dologról.

A *jogszabályok magyar nyelvű szövegének* tartalmilag híven, s ami ezzel lé-nyegében összefügg, a magyar nyelv sajátosságainak, törvényszerűségeinek meg-felelően kell tolmácsolnia a román nyelvű eredetit. Az ilyen fordítás teszi egyedül lehetővé jogszabályaink magyar nyelven való megértését. A román szöveg gépies

fordítása, a szöveghűséghez való formai ragaszkodás, a román és magyar nyelv eltérő sajátosságainak figyelmen kívül hagyása tartalmi ferdtítéshez is vezethet. Ezzel pedig gátat emelünk a jogszabályok megértése elé ahelyett, hogy valóra váltanók az azok megismertetésére vonatkozólag a párdokumentumokban és — mint alább erre még visszatérünk — törvényeinkben is kifejezett célkitűzést.

A *Hivatalos Közlöny* magyar fordításától várjuk, hogy a román nyelven kiadott jogszabályok szövegét szabatos, hiteles magyar nyelvű fordításban bocsássa rendelkezésünkre. Bizonyos vonatkozásban még nagyobb gondosságot igényelünk a sajtóügynökség, az *Agerpres* fordítói munkájában. Az ügynökség adja át a lapoknak, rádióknak, televízióknak nemcsak a jogszabályok végleges szövegét, hanem az előzetes nyilvános vitára bocsátott tervezeteket is. A fordításukban elkövetett hibák sokkal szélesebb körben kelthetnek zavart, mint a *Hivatalos Közlöny* esetleg helytelen fordításai. (Nem hozok itt fel példákat, utalok az *Utunk* 1972. január 28-i számában megjelent cikkemre, amelyben az ártörvény tervezetével kapcsolatban mutattam rá súlyos fordítási ferdtítésekre.)

A *jogi ismeretterjesztés* ma már az 1971. évi 468. számú, a jogszabályok alkalmazásának és megismertetésének megjavításáról szóló törvényerejű rendelet értelmében sokak számára hivatali kötelesség is. A törvényerejű rendelet a jogszabályok megismertetésére vonatkozó általános rendelkezéseken túlmenően 7. szakaszának 4. bekezdésében kimondja, hogy azokban a megyékben, amelyekben a román lakosság mellett az együttélő nemzetiségekhez tartozó lakosság is él, megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a jogszabályoknak az illető nemzetiség nyelvén történő megismertetésére.

Ez a kötelezettség a maga munkaterületén minden szocialista egységet érint, de főképpen a néptanácsok és végrehajtó bizottságuk feladata a jogszabályismerető tevékenység megszervezése, egybehangolása, megjavítása és ellenőrzése.

E téren sok szép kezdeményezést látunk. Szepessy Tibor *A Hétfőben*, Antal Miklós az *Előrében* ismerteti jogszabályainkat, a *Falvak Dolgozó Népe* kis jogi enciklopédiát közöl. Az *Ifjúmunkás* és több más lapunk is kiveszi részét ebből a munkából, amelyet fokozottabb mértékben s szélesebb körben folytatni kell.

A *beszélt jogi anyanyelv* a romániai nemzetiségek, köztük a magyarság alkotmány biztosította valósága. Alkotmányunk 22. szakasza értelmében azokban a falvakban, városokban, megyékben, amelyekben a román lakosságon kívül más nemzetiségű is él, az összes szervek és intézmények az illető nemzetiség nyelvét szóban és írásban is használják. A 102. szakasz pedig biztosítja a nemzetiségeknek anyanyelvük használatát a bíróságok előtt.

Nyilván akkor teszünk eleget ez alkotmányos előírásoknak, ha a hatóságok előtt használt magyar jogi nyelv helyesen, világosan fejezi ki az ügyfél vagy a peres fél szándékát.

Mindent összevetve, jogi nyelvünk közérthetőségét is mindenekelőtt anyanyelvünk törvényeinek tiszteletben tartása eredményezi. A világos, tiszta fogalmazás, a helyes szófűzés, a nyelvtani szabályoknak megfelelő mondatszerkesztés a jogi nyelvben is elengedhetetlen. Ezt azért hangsúlyozzuk, mert az anyanyelvünk kérdései iránt örvedetesen megnyilvánuló érdeklődés során napvilágot látott cikkek jó része a nyelvművelés kérdését úgyszólván csak a szakkifejezések magyartítására szűkíti le.